

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Technica VII (2014)

Tadeusz W. Nowacki, *Zawodoznawstwo*, Instytut Technologii Eksploatacji,
Radom 1999, 296 s.

Wykonywany zawód kształtuje charakter i osobowość pracownika. Czynności zawodowe mają wpływ na ludzkie interakcje, przebieg i ukierunkowanie procesów poznawczych oraz kolejne fazy rozwoju osobowości. Praca zawodowa wyznacza drogę własnego rozwoju poprzez wybrane formy samokształcenia i samodoskonalenia. Wpływa więc na osobowość, charakter i postępowanie, a więc na rozwój osobowy.

Zawodoznawstwo Tadeusza W. Nowackiego jest udaną, pionierską próbą ukazania zawodoznawstwa jako kluczowej problematyki pedagogiki pracy. W początkowej części opracowania autor, sięgając do czasów starożytnych, przedstawia historyczny rys podziału pracy. Ukazuje podział pracy między płciami, a także omawia podział pracy w starożytności, średniowieczu oraz w obecnych czasach. Autor szczegółowo analizuje zawody wykonywane w średniowieczu, a poprzez ukazanie, jak kształtował się feudalizm oraz umiejętności rzemieślnika średniowiecznego, wskazuje różnice zawodowe w tamtej epoce. Omawia także średniowieczne profesje i ich cechy na przykładzie włókiennictwa.

T.W. Nowacki mimo trudności definicyjnych, które skrupulatnie przedstawia, określa, czym był zawód na przestrzeni dziejów, a także formułuje jego różnorodne definicje: filozoficzną, ekonomiczną, socjologiczną, psychologiczną i pedagogiczną. Ukazując konstytutywne elementy zawodu jako pojęcia, uwypukla aspekty

T.W. Nowacki mimo trudności definicyjnych, które skrupulatnie przedstawia, określa, czym był zawód na przestrzeni dziejów, a także formułuje jego różnorodne definicje: filozoficzną, ekonomiczną, socjologiczną, psychologiczną i pedagogiczną. Ukazując konstytutywne elementy zawodu jako pojęcia, uwypukla aspekty

pedagogiczne dotyczące problematyki zawodoznawstwa. Dla pedagoga istotny jest bowiem rozwój osobowości zawodowej, dokonujący się w trakcie pracy, kształtowanie się obyczaju zawodowego oraz stosunku do innych grup zawodowych. Istotne są również związki między trudnościami w osiągnięciu najwyższego poziomu kwalifikacji zawodowych a możliwościami oddziaływania na całość osobowości pracownika.

Zawód jest częścią funkcji społecznych i realizuje te funkcje, zaś pracujący może poznawać i przeżywać swoją wartość związaną z obowiązkiem realizacji owych funkcji społecznych.

Autor podkreśla niezwykle istotny dla zawodoznawstwa wpływ postępu technicznego na zmiany w czynnościach osób pracujących dawniej i obecnie, szczególnie nacisk kładzie na ukazanie tego zagadnienia we współczesnych czasach, w wybranych krajach na świecie i w wybranych sektorach.

Autor podkreśla fakt, uchodzący często uwadze teoretyków zawodoznawstwa, iż większość zawodów usługowych nie straciła swego waloru całościowej drogi i całościowego doskonalenia w określonym zawodzie. Wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań technicznych doprowadziło do konieczności nieustannego doskonalenia się. Tak jest również w przypadku zawodu nauczyciela.

W następnej części opracowania autor przedstawia przegląd zawodów w różnych krajach, w których liczby rejestrowanych stanowisk bardzo się różnią – wynoszą od kilku do kilku tysięcy.

Nowacki podejmuje również udaną próbę ukazania zależności między wykształceniem a kwalifikacjami, a także dyplomami szkolnymi a kwalifikacjami. Istotne jest, iż poziom wykształcenia, czy też posiadanie określonego dyplomu, nie określa przydatności pracownika do konkretnego stanowiska pracy. Różne bowiem mogą być jego kwalifikacje. Do elementów kwalifikacji zaliczyć można: nastawienie do pracy, poglądy, uczestnictwo w kulturze, system wartości, wreszcie – wiedzę praktyczną oraz stan fizyczny pracownika.

Nowacki po dogłębnej analizie czynników kwalifikacji konkluduje, iż „są one oparte na odpowiednich postawach i ocenach rzeczywistości, a ich istotę stanowią układy umiejętności rozwiązywania zadań pracowniczych”. Autor wskazuje na trzy istotne grupy właściwości jednostki warunkujące możliwość owocnego działania:

- kwalifikacje społeczno-moralne,
- kwalifikacje fizyczno-zdrowotne,
- właściwe kwalifikacje pracownicze.

W większości zawodów proces podwyższania kwalifikacji odbywa się właściwie nieustannie. Tak jest np. wśród pracowników naukowych czy w działalności nauczycielskiej. Gwałtowne przemiany gospodarcze i społeczne nie pozwalają obecnie – również w Polsce – na prognozowanie liczby i jakości stanowisk pracy. Na przykładzie przemysłu elektronicznego autor ukazuje nieskuteczność tego typu przewidywań. Konieczny jest zatem transfer wiedzy zawodowej i zastosowanie umiejętności w pokrewnych zawodach, z przystosowaniem do zmieniających się technologii, a także gotowość do dalszego uczenia się.

Nowacki przywołuje badania potwierdzające wpływ rozwoju techniki na rozwój kwalifikacji. Zmniejsza się zapotrzebowanie na umiejętności manualno-praktyczne, zaś równocześnie rośnie zapotrzebowanie na umiejętności wymagające wyższego poziomu umysłowego. Autor, ukazując różnorodne aspekty kwalifikacji, podkreśla, iż podczas pracy są istotne nie tylko umiejętności umysłowe i praktyczne, ale „czynny” powinien być cały człowiek.

Współczesne rozpatrywanie kwalifikacji winno uwzględniać zmienność wyposażenia technicznego, zmiany organizacyjne wymuszające zmiany w wymaganiach na stanowisku pracy, a także zmiany kwalifikacji, a więc: umiejętności, sprawności, zręczności, a zatem zmiany czynników ułatwiających wykonywanie zadań pracowniczych.

W dalszej części, w rozdziale zatytułowanym *Badanie pracy*, autor podkreśla wielki dorobek amerykańskiego poradnictwa zawodowego, dzięki któremu poznano zawody, a następnie dokonano ich klasyfikacji.

Analizy pedagogiczno-psychologiczne zwracają szczególną uwagę na istotę każdego zawodu; stanowią ją czynności zawodowe, a więc zachowanie pracownika i jego aktywność, podlegające określonym wymaganiom na stanowisku pracy i dostosowany do wyposażenia technicznego.

Określa się zatem etapy opracowania obrazu zawodu, uwzględniając:

- analizę czynności istotnych dla danego zawodu,
- przegląd stanowisk pracy w różnorodnych zakładach,
- precyzyjny opis czynności zawodowych,
- analizę wymagań na stanowisku pracy i wnioski na temat potrzeb kształcenia,
- ustalenie miejsc w procesie pracy, w którym występują stanowiska charakterystyczne dla opisywanego zawodu,
- opis typowego wyposażenia technicznego i określenie ewentualnych jego odmian,
- analizę sytuacji w pracy i czynności zawodowych ze względu na określenie koniecznych cech psychofizycznych pracownika.

Tak zebrany, niezwykle bogaty materiał daje obraz zawodu po dołączeniu elementów przewidywanego rozwoju z uwzględnieniem postępu technicznego. W dalszej części pracy autor zwraca uwagę na analizę czynności zawodowych wykonaną w Katedrze Psychologii Ogólnej Uniwersytetu Warszawskiego. Jej autorzy podkreślają rozmaite możliwości grupowania czynności i ich wzajemne uzależnienie. Analizy pracy służą opisowi zawodów, mogą uwzględniać elementy historii zawodu, przedstawiać przemiany następujące pod wpływem technizacji, wskazują, gdzie znajdują się stanowiska danego zawodu, możliwości awansowe w zawodzie i możliwości uzyskiwania stopni kwalifikacyjnych. Niepokój autora pracy budzi brak skryształizowanych planów w zakresie przebudowy i modernizacji kształcenia zawodowego w Polsce. Niepewny los kształcenia zawodowego sprawia, iż z zawodu odchodzą często np. bardzo dobrzy nauczyciele.

Prawidłowym wyborem zawodu jest świadomy, swobodny i wolny wybór. Wolność wyboru ograniczona jest przez warunki gospodarcze i możliwości jednostek. W procesie wyboru zawodu uwzględnić należy: przydatność jednostki do wykonywania danego zawodu, skłonności i dążenia do opanowania określonego zawodu lub określonej funkcji społecznej, obiektywne wymagania dotyczące danego zawodu oraz warunki na rynku pracy, z uwzględnieniem zapotrzebowania na różnego rodzaju specjalistów. Pamiętać należy, że oprócz rodziców to nauczycielom przypada w udziale wielka rola w uświadamianiu wychowankowi jego możliwości oraz w zapoznaniu go z różnorodnymi zawodami.

W dalszej części pracy autor omawia pedagogiczne podstawy klasyfikacji zawodów, opracowane przez pracowników poradnictwa zawodowego w Stanach Zjednoczonych oraz taksonomie cech indywidualnych kandydatów do pracy.

W interesujący sposób analizuje poradnictwo zawodowe, ukazując jego początki oraz psychologiczne aspekty poradnictwa. Przy okazji teorii osobowościowych autor, przywołując światowe autorytety w tym zakresie, zwraca uwagę, iż to z sytuacji rodzinnych wywodzą się rozmaite nastawienia i zainteresowania dziecka oraz wybór odpowiedniego zawodu.

Następnie autor ukazuje kolejne koncepcje poradnictwa zawodowego, tzn. koncepcje oparte na rozwoju jednostki, czyli ukazujące rozwój jednostki i przemiany zachodzące w trakcie tego rozwoju. W książce Nowackiego nie zabrakło też precyzyjnego omówienia zasadniczych etapów teorii Donalda Supera, która wzbudziła w Polsce największe zainteresowanie. W teorii rozwoju centralne miejsce zajmuje samoświadomość, która podlega samorozwojowi i realizacji. Samoświadomość realizuje się poprzez wybór i poszukiwanie takiego zajęcia, które umożliwi realizację zdolności oraz zainteresowań jednostki.

Nowacki, oprócz istotnych czynników, takich jak wyposażenie dziedziczne, wpływy środowiska, usystematyzowanie i celowe wpływy wychowania, podkreśla eksponowane u Supera dążenia własne jednostki.

Autor słusznie zauważa, iż w Polsce, zarówno w rozwiązaniach pedagogicznych, jak i koncepcjach polityki oświatowej, przygotowanie do pracy nie zajmowało należytego miejsca. Ma jednak nadzieję, że prace badawcze w niedługim czasie pozwolą na powstanie teorii poradnictwa zawodowego.

Książka Tadeusza W. Nowackiego *Zawodoznawstwo* odznacza się niezwykle bogactwem treści. Dobrze by się stało, gdyby skorzystali z niej nauczyciele zawodu, studenci oraz słuchacze studiów zaocznych kierunku edukacja techniczno-informatyczna, o specjalności praktyczne nauczanie zawodu, organizatorzy szkolnictwa zawodowego oraz realizatorzy idei dokształcania i doskonalenia nauczycieli szkół zawodowych. Omawiana praca napisana jest przystępnie, zilustrowana została licznymi rycinami i uzupełniona obszerną bibliografią.